

2. Vaststelling van hoofdstuk VI (Departement van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen) der Rijksbegroting voor 1938.

(de Jong)

Minister thans nog niet kan zeggen, wanneer de moeilijke gevallen aanwezig zijn voor toepassing van meergenoemd art. 56, 2de lid. En vaste normen voor een ruimere toepassing zullen volgens den Minister niet gelden, omdat Zijne Excellentie bevreesd is, dat langs een achterdeur een herziening van de leerlingenschaal tot stand zou komen. Die deur wordt zorgvuldig gesloten gehouden.

Ik moge nu nog informeerden of de heer Minister mij kan verzekeren, dat onder de moeilijke gevallen, welke een ruimere toepassing van art. 56, 2de lid, mogen vragen, ook zullen gerekend worden klaslokalen met 50 tot 60 leerlingen, dus overbezette klassen, en in het algemeen, zooals in het Voorloopig Verslag van deze Kamer gevraagd is, in die gevallen, dat het leerlingenaantal in strijd is met art. 23 van het Bouwbesluit, Koninklijk besluit van 15 Februari 1924, *Staatsblad* n°. 48, en met art. 9 van de Lager-onderwijswet 1920.

Op blz. 19, 2de alinea, van zijn Memorie van Antwoord zegt de Minister, dat deze gevallen niet bewezen zijn. Bedoelt de Minister daarmede, dat de bedoelde gevallen in het Voorloopig Verslag van deze Kamer hadden moeten worden genoemd? Verondersteld, Mijnheer de Voorzitter, dat zulks inderdaad geschied zou zijn, zoo had de Minister kunnen antwoorden: Ik zal een onderzoek doen instellen. Welnu, Mijnheer de Voorzitter, ik moge dan den heer Minister beleefd verzoeken door de verschillende onderwijsinspecties een onderzoek te doen instellen. En wanneer dan in verband met genoemd Bouwbesluit en met art. 9 van de Lager-onderwijswet 1920 blijkt, dat inderdaad moeilijke gevallen zich voordoen, dan zou, in afwachting van een verbeterde leerlingenschaal, door een ruimere toepassing van het tweede lid van art. 56 der Lager-onderwijswet 1920, reeds verzachting aangebracht kunnen worden in het belang van het onderwijs in de eerste plaats, maar daardoor ook in het belang van de vele werkloze onderwijzers, voor zg. kweekelingen met akte, die echter voor een groot gedeelte onderwijzers zijn met veel bevoegdheden.

Een voorloopige verzachting moge het begin van de gewenschte verbetering zijn. De Minister kent de stemming van de Tweede Kamer. Zijne Excellentie zal ook in deze Kamer het oordeel over de leerlingenschaal vernemen. Moge een en ander voor den Minister aanleiding zijn om spoedig een verbeterde leerlingenschaal aan de Volksvertegenwoordiging aan te bieden.

Mijnheer de Voorzitter! Een korte opmerking nu over het voorbereidend lager onderwijs. Met betrekking tot dat onderwijs heb ik in de Memorie van Antwoord met genoegen gelezen, dat de Minister overtuigd is, dat een nadere regeling gewenscht is en dat Zijne Excellentie reeds eenigen tijd geleden het overleg daarover met zijn ambtgenoot van Binnenlandsche Zaken geopend heeft. In de hoop, dat het resultaat van het overleg spoedig bekend zal worden, zal ik thans niet nader op dat onderwerp ingaan en kortheidshalve mij refereeren aan hetgeen ik daaromtrent reeds vroeger in deze Kamer meer uitvoerig gezegd heb, toen ik op een wettelijke regeling van het voorbereidend onderwijs aangedrongen heb, omdat het een element der pacificatie op onderwijsgebied uitmaakt. Ik hoop, Mijnheer de Voorzitter, dat de Minister bereid zal zijn het tot stand komen van de gewenschte wettelijke regeling te bevorderen.

Nu nog een enkel woord over het tuchtvaagstuk. In het Voorloopig Verslag van deze Kamer is geklaagd over de tuchteloosheid onder de jeugd; niet alleen op straat, maar ook in de school. Die klacht is zoo algemeen en er is reeds zooveel over geschreven en gesproken, dat er weinig aan behoeft te worden toegevoegd.

Vele ouders twijfelen aan de bevoegdheid van onderwijzers om tuchtmaatregelen toe te passen. Ja, zij miskennen die bevoegdheid en verzetten zich daartegen. Daarom rijst de vraag: hoe is daarin te voorzien? Het gaat ten deze om een wettelijke geregelde tuchtbevoegdheid. De Minister twijfelt niet aan de tuchtbevoegdheid van den onderwijzer. Echter wordt betreurd, dat Zijne Excellentie niet op meer positieve wijze aangegeven heeft op welke wijze van die bevoegdheid gebruik kan worden gemaakt, zonder gevaar te loopen in moeilijkheden te geraken, zooals nu meermalen geschied is. De Minister acht tucht in die

(de Jong e. a.)

mate een natuurlijk element van iedere opvoeding, dat wettelijke erkenning en bevestiging er van licht tot misverstand zou kunnen leiden. Maar, Mijnheer de Voorzitter, bedoeld misverstand bestaat reeds lang. Algemeen wordt de wenschelijkheid betoogd om bij wet of algemeenen maatregel van bestuur vast te leggen, welke tuchtmaatregelen door den onderwijzer mogen worden toegepast en welke straffen, bij verzet, aan de ouders der betreffende leerlingen mogen worden opgelegd.

Mijnheer de Voorzitter! Ik moge vragen of de Minister bereid is deze zaak nogmaals in overweging te nemen en ernstig naar een wettelijke regeling te zoeken. Misschien vindt de Minister aanleiding om ten deze ook overleg te plegen met een lid van deze Kamer, ik bedoel prof. dr. Barge, die in zijn qualiteit van rector-magnificus het tuchtrecht aan de hogeschool te Leiden op een goede wijze toegepast heeft.

De heer **Slotemaker de Bruïne**, Minister van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen: Die dus geen behoefte had aan een wet.

De heer **de Jong**: Dat hangt af van de maatregelen, die genomen worden.

De heer **Barge**: Mijnheer de Voorzitter! Ik zou gaarne een oogenblik de aandacht van de Kamer en van den Minister willen vragen voor eenige onderwerpen van kleiner formaat, hetgeen niet wegneemt, dat ik toch voor een dier onderwerpen wat meer tijd zal behoeven.

Allereerst zou ik mijn vreugde er over willen uiten, dat de Minister zich in de Memorie van Antwoord bereid verklaart zijn bijzondere aandacht te geven aan den nood der kasteelen. Ik zeg met opzet niet: „den nood der kasteelheeren”, omdat dat punt bij een ander hoofdstuk dezer Rijksbegroting de aandacht heeft getrokken, alhoewel natuurlijk de nooden van beiden nauw met elkaar samenhangen. Ik heb mij er ook over verheugd, dat de Minister heeft medegedeeld, dat dit vraagstuk op het oogenblik bij de Rijkscommissie voor de monumentenzorg in studie is, voor zoover dat althans beteekent, dat met die studie eenige speed wordt betracht.

Waar over dit onderwerp bij een ander hoofdstuk dezer begroting uitvoeriger is gesproken, in verband met den onevenredig grooten druk, dien verschillende vormen van belasting op den kasteelbewoner uitoefenen, wil ik hier bij deze zaak niet al te uitvoerig zijn.

Ik zou er alleen even den nadruk op willen leggen, dat het aantal burgerlijke bouwwerken uit den tijd, waaruit de meeste van onze kasteelen dateeren, niet bijster groot is en dat het daarom uit een kunsthistorisch oogpunt zaak is het weinige dat wij op dit gebied nog bezitten te sauveeren en tijdig te sauveeren. De eerste voorwaarde daartoe is, dat deze kasteelen bewoond blijven. Zijn zij eenmaal verlaten, dan wordt daarmede onherroepelijk de periode van geleidelijk verval ingeluid en zijn er voor de toekomst gewoonlijk slechts drie dingen te verwachten: of wel het verval schrijdt zóóver voort, dat er niets of weinig zeggende steenklompen als de ruïnes van Brederode, Teilingen of de Dever (om dicht bij huis te blijven) van overblijven of wel het komt voor het geheel vervallen is, nog tot een bestemming als krankzinnigengesticht, jeugdherberg, of in het gunstigste geval als te groot raadhuis voor een kleine gemeente, of wel er komt van Overheidswege meestal ten koste van zeer veel geld een restauratie tot stand.

Nu zal ik de laatste zijn om een dergelijke restauratie niet te waardeeren, maar het moet mij toch van het hart, dat een bewoond en dus levend kasteel mij toch altijd meer zegt dan een gesoigneerd dood monument, als b.v. het Muiderslot er een is, wat men ook af en toe doet om het door middel van maskerades nog eenig leven in te blazen. Zeker, ik weet wel: ook een doode kan mooi zijn, ik heb misschien, uit hoofde van mijn ambt, meer dan een der andere leden van deze Kamer gelegenheid gehad mij hiervan te overtuigen, maar het is mij toch nimmer wedervaren, dat ik deze doode schoonheid boven het leven verkozen heb. Zoo is het ook hier.

Daar komt bij, dat menig kasteel, mits bewoond, een niet onbelangrijke sociale en economische functie vervult te midden

2. Vaststelling van hoofdstuk VI (Departement van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen) der Rijksbegroting voor 1938.

(Barge)

van het gebied, waarin het gelegen is, terwijl omgekeerd, het verlaten kasteel, als een vreemd lichaam te midden van de vreemde omwonenden een deprimeerenden en a-socialen invloed uitoefent.

Ik hoop daarom van harte, dat de Minister bij een volgende gelegenheid in staat zal zijn ons allereerst mede te deelen op het behoud van welke kasteelen de Rijkscommissie voor de monumentenzorg, hetzij uit een kunsthistorisch, hetzij uit een sociaal-economisch, hetzij uit een algemeen oogpunt van cultuurgeschiedenis vooral en bovenal prijs stelt, opdat met name ten aanzien van deze kasteelen tijdig de noodige maatregelen tot behoud en ter voorkoming van verlaten en het daarbij aansluitend verval kunnen genomen worden.

Het tweede punt, dat ik wil ter sprake brengen, geldt de quaestie der collegegelden. Ik behoort tot degenen, die den destijds bij de wet van 7 Augustus 1933 uit bezuinigingsoogpunt genomen maatregel, waarbij bepaald werd, dat aan de universiteit de studenten verplicht zijn collegegeld te betalen tot aan het met goed gevolg afleggen van het doctoraal examen, ten diepste betreuren en hartgrondig verfoeien.

Hoeveel het gunstig resultaat van dezen maatregel voor de schatkist jaarlijks bedragen heeft, is mij onbekend, maar hoe groot de schade is, die hierdoor aan het universitair onderwijs wordt toegebracht, weet ik helaas maar al te goed.

Het is wel van algemeene bekendheid — vermoedelijk was het al zoo in den tijd, toen u studeerde, Mijnheer de Voorzitter —, dat ook vóór 1933 een aantal studenten zich één of meer jaren niet liet inschrijven. Dit verschijnsel beperkte zich echter vrijwel uitsluitend tot de juridische faculteiten, waar het bij niet weinig studenten als regel gold, dat men één jaar college liep vóór het candidaatsexamen en twee jaar voor het doctoraal en den overigen tijd, dien men aan de universiteit doorbracht, op zijn kamer of in de bibliotheek studeerde. Ik ontwerp mijn beeld, zooals u hoort, niet pessimistisch, Mijnheer de Voorzitter. Buiten de juridische faculteit kwam dit verschijnsel praktisch niet dan bij hooge uitzondering voor.

En als men nu een beeld wil, hoe de toestand na 1933 geworden is, dan behoeft ik slechts de cijfers voor te lezen, die ik hier voor mij heb en die de gegevens in dit opzicht vermelden ten aanzien van de Leidsche universiteit, gegevens, waarvan ik vermoed, dat zij ook den Minister wel niet onbekend zullen zijn.

Het zijn cijfers over de jaren 1931—1936. U weet, dat in 1933 de maatregel is genomen in zake continuëering van het betalen der collegegelden. Van 1931—1933 ging de theologische faculteit, de sacra theologica, voor als een toonbeeld van een faculteit, waarbij het niet ingeschreven zijn niet voorkwam. Vóór 1933 liet ieder, die theologie studeerde, zich behoorlijk inschrijven, hetgeen vermoedelijk verband houdt met het feit, dat men maar de helft van het collegegeld betaalde. Na 1933 werd dat anders. Het volgende staatje geeft een duidelijk beeld van het aantal studenten, dat zich bij de verschillende faculteiten één of meer jaren niet liet inschrijven.

	1931	1932	1933	1934	1935	1936
Theologie	—	—	—	2	2	9
Rechten	114	141	138	160	216	247
Geneeskunde	—	2	4	5	30	43
Wis- en natuurkunde ...	5	6	16	36	86	139
Letteren en wijsbegeerte	3	3	1	14	32	42
Rechten en letteren	5	11	26	42	71	96
Totaal	127	163	185	259	437	576
Totaal (zonder juridische faculteit)	13	22	47	99	221	329

Als een epidemie, als een besmettelijke ziekte grijpt het euvel om zich heen en het is nog niet te zeggen hoe ver het zich nog zal uitbreiden.

Hoe fataal dit verschijnsel is, vooral voor die faculteiten, waarin de opleiding op aanschouwelijk en praktisch wetenschappelijk onderwijs noodzakelijk is gebaseerd, is duidelijk. Als ergens een nauw contact bestond tusschen den docent en den student,

dan was het zeker in de faculteit der wis- en natuurkunde, een faculteit, waarvan ik, zonder anderen faculteiten te kort te doen, toch zeker mag getuigen, dat zij gekenmerkt was door den wetenschappelijken zin van een hoog percentage der studenten.

Typeerend voor deze faculteit is dan ook altijd geweest, dat na het candidaatsexamen de colleges op den achtergrond kwamen en verreweg het grootste gedeelte van de studie voor het doctoraal examen bestond in het verrichten van zelfstandig wetenschappelijk onderzoek, waarbij niet zelden reeds de grondslagen voor een latere promotie en een zich daarbij aansluitende wetenschappelijke carrière werden gelegd. Juist in die periode vallen nu vaak de jaren, dat de student zich op het collegegeld begint te bekrimpen en zodoende de banden met de universiteit losmaakt. Dan probeert men het praktische werk te bekorten, dan beperkt men zich zoo mogelijk tot een enkel jaar nog te betalen en beproeft in de afzondering buiten practica, buiten refereermiddagen, buiten het regelmatig contact met medestudenten en docenten, in de groote meerderheid zelfs buiten de academiestad, in zoo kort mogelijk tijd de studie te beëindigen, niet zelden met een voorgoed kapotgemaakten wetenschappelijken zin, omdat men de vreugde van het vrije wetenschappelijk eigen onderzoek niet, of alleen in vliegende haast heeft leeren kennen.

Wat geldt voor de faculteit der wis- en natuurkunde, geldt mutatis mutandis natuurlijk ook voor andere faculteiten, en de vraag doet zich voor, of tegen deze afbraak van ons wetenschappelijk onderwijs, tegen dit omlaag drukken van het geestelijk peil van den universitair arbeid en van den idealen zin der studenten het luttele bedrag, dat daarmede in 's Rijks schatkist vloeit, wel opweegt.

Gelukkig heeft de Minister te verstaan gegeven in zijn Memorie van Antwoord aan de Tweede Kamer, dat hij zich bewust is, dat de studie in sommige faculteiten thans zwaar belast is en stelde hij in de Memorie van Antwoord aan deze Kamer een wetsontwerp tot wijziging van de regeling der collegegelden in uitzicht. Welke wijziging het wetsontwerp zal inhouden is moeilijk te zeggen. Ik zou alleen willen opmerken, Mijnheer de Voorzitter, dat, als de Minister mocht voorstellen de betaling der collegegelden los te maken van het doctoraal examen en ze te fixeren op vijf of zes jaren, er natuurlijk praktisch geen enkele verbetering van het bestaande euvel te verwachten is. Alleen een terugkeer tot de vroegere regeling, waarbij vier jaren collegegeld moest worden betaald, die al of niet gecombineerd met een zeer aanzienlijke vermindering van het daarna eventueel nog te vorderen bedrag, kan het hier noodzakelijke soulaas brengen.

Een enkel woord, Mijnheer de Voorzitter, zou ik ook willen wijden aan de zoogenaamde „rolverdeeling”. Tot mijn groote vreugde heb ik uit de Memorie van Antwoord verstaan, dat de Minister geen voorstander is van een rolverdeeling, die uitgaat van eenig theoretisch schema, dat als minimum zou moeten gelden voor iedere universiteit, met daarnaast een groep van meer speciale vakken, die ook weer volgens een bepaald systeem over de verschillende universiteiten zouden moeten worden verdeeld.

Nog aangenamer zou het mij zijn geweest, indien Zijne Excellentie het geheele begrip rolverdeeling had losgelaten. Bedrieg ik mij niet, dan dateert het woord rolverdeeling uit den tijd der herziening van het Academisch Statuut in de jaren '19 en '20. Ik herinner mij nog levendig, hoe naar aanleiding van deze herziening te Utrecht een vergadering was belegd der gezamenlijke medische faculteiten. Ik heb als zeer jong hoogleeraar die vergadering natuurlijk stilzwijgend, zij het aandachtig, bijgewoond, maar ik zal nooit vergeten, hoe een oude rot als onze groote neuroloog-psychiater prof. Winkler (hij zal zijn oud-leerling deze betiteling wel vergeven) — hij leeft gelukkig nog en is still going strong — de vergadering bezwoer aan de gedachte der rolverdeeling toch geen adhaesie te betuigen en ik hoor hem nog zeggen alsof het gisteren was: „Mijne heeren, bedenkt toch, dat deze rolverdeeling altijd zal worden gebruikt om ons iets te onthouden, in negatieven zin dus, en nooit om ons iets te geven.” Ik vond toen voor mij zelf, onervaren als ik was, dit wantrouwen ongegrond. Ik ben

2. Vaststelling van hoofdstuk VI (Departement van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen) der Rijksbegroting voor 1938.

(Barge)

spoedig bekeerd en zie nu heel helder in, dat het inderdaad zoo is en ook niet anders kan.

Een universiteit immers, Mijnheer de Voorzitter, is een levend organisme, dat groeit en zich ontwikkelt uit zich zelf. Men kan er aan snoeien, men kan het wat meer water geven en het een beter plaatsje geven in de zon, maar het leven, de ontwikkelingstendenz, de groei-kracht komen uit het organisme zelf en niemand kan te voren vaststellen, waar, aan welke universiteit een bepaald vak tot hooger bloei en differentiatie zal geraken. Daar kan geen college van curatoren, daar kunnen geen Departementen en geen Minister iets aan doen.

Laat ik een voorbeeld noemen. In Leiden kent de physica het wereldberoemd cryogeen laboratorium, tot voor weinige jaren geleden het eenige in de wereld, de koudste plek op aarde. Hoe is dit cryogeen laboratorium speciaal in Leiden gekomen en hoe is het geworden? Door een voorstel van het college van curatoren, door een besluit van de Regeering? Neen, Mijnheer de Voorzitter, door het genie van Kamerlingh Onnes is het in Leiden opgebouwd, langzaam en geleidelijk. Zeker, de Regeering heeft Kamerlingh Onnes gesteund. Zij heeft hem de gevraagde hulpmiddelen toegestaan. Maar zou zij hem deze hulpmiddelen hebben geweigerd, indien hij niet in Leiden, maar b. v. in Groningen was geweest?

(Barge e.a.)

Ik geloof er niets van, Mijnheer de Voorzitter! „Spiritus flat ubi vult”, de geest waait en blaast waar hij wil, en daar waar het genie zich bevindt, dat groote dingen concipieert en uitwerkt, dáár zal zich een tak van wetenschap in de toekomst op grootsche wijze differentieëren en ontplooiën en niet ter plaatse, waar zich de Regeering dit gedacht had. De rolverdeling, Mijnheer de Voorzitter, is daarom in mijn oogen een volslagen misvatting. In het positieve is zij ten eenenmale onmachtig, zij is tot eenig scheppend werk niet in staat, en daarom moge hiervan naar Vondel's woord in de toekomst gelden: „Wie hiervan 't meeste zwijgt heeft 't allerbest gesproken”.

Ik geef het voorbeeld, Mijnheer de Voorzitter, en ga tot een ander onderwerp over.

Maar aangezien u, gelijk ik vernomen heb, het voornemen hebt de vergadering om vier uur te sluiten en het mij onmogelijk is dit onderwerp in tien minuten af te handelen, vraag ik u verlof, mijn rede af te mogen breken.

De Voorzitter: Ik wil gaarne aan uw verzoek voldoen.

De beraadslaging wordt geschorst.

De vergadering wordt geschorst tot des avonds half negen.

41ste VERGADERING. — 28 APRIL 1938.

2. Vaststelling van hoofdstuk VI (Departement van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen) der Rijksbegroting voor 1938.

AVONDVERGADERING

(Bijeenroepingsuur 8.30 namiddag.)

De **Voorzitter**: Ik deel aan de vergadering mede, dat zijn ingekomen berichten van de heeren in 't Veld, Bruineman en ter Haar, dat zij verhinderd zijn de vergadering bij te wonen.

Deze berichten worden voor kennisgeving aangenomen.

Aan de orde is de behandeling van het ontwerp van wet tot vaststelling van hoofdstuk VI (Departement van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen) der Rijksbegroting voor het dienstjaar 1938 (2).

De beraadslaging wordt hervat.

De heer **Barge** zet zijn rede voort en zegt: Mijnheer de Voorzitter! Ik mag zeker wel beginnen met u te bedanken voor de gelegenheid, die u mij hebt gegeven, mijn rede af te breken op die plaats, die mij daarvoor het meest geschikt leek.

Wanneer ik nu mijn rede voortzet, dan is dat om te beginnen aan een nieuw onderwerp, nl. de huisvesting van de Neurologie en Psychiatrie aan de Rijksuniversiteit te Leiden.

In het Voorloopig Verslag van de Tweede Kamer is onder afdeling II door eenige leden naar aanleiding van de mededeelingen in de Memorie van Toelichting betreffende de huisvesting der Neurologie en Psychiatrie te Leiden de vraag gesteld, waarom de daarvoor gebouwde localiteiten in het Nieuw Academisch Ziekenhuis ongebruikt worden gelaten.

In de Memorie van Antwoord aan de Tweede Kamer heeft de Minister naar aanleiding hiervan opgemerkt, dat de plannen voor het kliniekencomplex van het Academisch Ziekenhuis te Leiden zijn opgezet volgens de toenmalige opvattingen naar het z.g. paviljoensysteem, overeenkomstig de voorstellen der commissie, daartoe door Minister Heemskerk in 1909 aangewezen. De opzet zou zeer ruim zijn geweest.

Ernstige maatregelen tot bezuiniging werden in 1923 genomen. Deze hadden ten gevolge, zoo gaat de Minister voort, dat onafgewerkt bleef o. a. het gebouw, bestemd voor de psychiatrie en neurologie. Het onderwijs in de psychiatrie en neurologie kon verbonden blijven aan de gemeentelijke inrichtingen Endegeest, Rhijngest en Voorgeest, zoodat tot dusver kon worden afgezien van de zeer kostbare inrichting en exploitatie van de groote kliniek, die tot de gebouwen behoort, gesticht volgens het plan-1909.

Tot mijn zeer groote verbazing, Mijnheer de Voorzitter, hebben de leden der Tweede Kamer, die de bovengenoemde vraag en het Voorloopig Verslag stelden, blijkbaar met dit antwoord van den Minister genoegen genomen. Bij de behandeling der Onderwijsbegroting in de Tweede Kamer zijn zij er althans niet op teruggekomen.

Ik moet daaruit afleiden, dat de genoemde leden niet geheel met de geschiedenis op de hoogte zijn, wat hun niet kwalijk te nemen is, en het is om die reden, dat ik meen hier nader op deze quaestie te moeten ingaan, zulks te meer, waar ik met de geschiedenis van den bouw van het Academisch Ziekenhuis te Leiden uiteraard vrij goed op de hoogte ben. Ik heb ze van 1919 tot heden van zeer nabij kunnen volgen.

Wie de woorden van den Minister. „Ernstige maatregelen ter bezuiniging werden in 1923 genomen. Deze hadden ten gevolge, dat onafgewerkt bleef het gebouw voor de psychiatrie en neuro-

(Barge)

logie" leest en herleest, kan hieruit moeilijk anders verstaan dan dat in 1923 bij de genoemde bezuiniging zou zijn besloten de bedoelde kliniek voor neurologie niet af te bouwen.

Nu is dit, Mijnheer de Voorzitter, niettegenstaande de Minister in de Memorie van Antwoord aan deze Kamer dezelfde woorden nog eens gebruikt, naar mijn meening volkomen in strijd met de werkelijkheid, en ik heb gegronde redenen om aan te nemen, dat hier een zool niet afschuwelijk, dan toch wel zeer ernstig en hinderlijk misverstand bestaat, of althans geschapen wordt.

Wat toch is het geval?

Met den bouw van het Nieuw Academisch Ziekenhuis, waartoe de plannen in 1909 werden ontworpen, is in 1913 een aanvang gemaakt. In 1914 brak de wereldoorlog uit. Gedurende eenigen tijd heeft men den bouw voortgezet, maar langzamerhand stegen de prijzen der bouwmaterialen zoozeer — sommige zelfs tot het achtvoudige van den oorspronkelijken prijs —, dat het raadzaam leek den bouw voorloopig op te schorten, zulks te eerder, waar enkele, alleen uit het buitenland te betrekken materialen niet meer konden geleverd worden.

Na het einde van den oorlog heeft men in 1919 het werk hervat en is men met den afbouw volgens het oorspronkelijke plan voortgegaan tot 1923. Wij herinneren ons dit jaar als de periode, waarin de gulden gevaar begon te loopen. De toenmalige Minister van Financiën, onze huidige Minister van Algemeene Zaken, achtte het noodzakelijk de Staatsuitgaven aanzienlijk in te krimpen en zoo gebeurde het, dat de Leidsche faculteit der geneeskunde door de toenmalige Ministers Colijn en de Visser voor het alternatief werd gesteld: ofwel binnen een luttel aantal weken (30 dagen) een aanvaardbaar bezuinigingsplan in te dienen, ofwel den bouw radicaal stop te zetten.

Uit het gemeen overleg tusschen het hoofd van den Rijksgebouwendienst en het bestuur der Leidsche faculteit is toen een afbouwplan geboren, dat door de Regeering is aanvaard en waarvan ik u de details in hun volle uitgebreidheid wil besparen. Van groot belang is echter, in het onderhavig verband, dat toen werd besloten den afbouw volgens het nieuwe plan 1923 in etappes te doen plaats vinden, verdeeld over 7½ jaar. Met name is toen óók besloten, gelijk zonder moeite uit de stukken kan worden aangetoond, dat het voor de psychiatrie en neurologie bestemde gebouw X zou worden voltooid als laatste der etappe in 1930—1931.

Hoe nu de Minister in zijn Memorie van Antwoord aan de Tweede Kamer heeft kunnen zeggen en in de Memorie van Antwoord aan deze Kamer nog eens heeft kunnen herhalen, dat gebouw X onafgewerkt bleef ten gevolge der in 1923 genomen maatregelen ter bezuiniging, is mij dus volkomen raadselachtig.

Deze bezuinigingsmaatregelen immers houden nadrukkelijk den definitieven afbouw van gebouw X in. Er wordt zelfs in vermeld, om welke reden de afwerking van dit gebouw naar de laatste etappe 1930—1931 wordt verschoven.

In 1929 zou de hoogleeraar Jelgersma (de Minister herinnert er aan in zijn Memorie van Antwoord aan onze Kamer), de toenmalige titularis voor de psychiatrie, aftreden. Indien de afbouw volgens het inzicht van dezen hoogleeraar zou geschieden, bestond de mogelijkheid, dat diens opvolger andere inzichten zou hebben. Het was dus beter den afbouw in overleg met den opvolger te doen geschieden.

Mij dunkt, duidelijker kan wel niet worden aangetoond, dat het onvoltooid blijven van de voor de psychiatrie en neurologie bestemde gebouwen niet het gevolg is van het in 1923 aanvaarde bezuinigingsplan, dat uitdrukkelijk den afbouw er van inhoudt.

De vraag rijst dus: Wat was de oorzaak, dat de afbouw niet tot stand kwam? Het antwoord hierop is zeer eenvoudig. De Rijksgebouwendienst was met den afbouw der voorlaatste etappe niet gereed op het oogenblik, dat hij in uitzicht had gesteld. Volgens het afbouwplan had de voorlaatste etappe gereed moeten zijn in 1929. Hiervan is echter geen sprake geweest, want de chirurgische kliniek, die tot de voorlaatste etappe behoorde, kon eerst einde 1932, dus drie jaren te laat, in gebruik worden genomen. Was inderdaad deze chirurgische kliniek in 1929 voltooid geweest, dan had men in 1930 met de afwerking der psychiatrisch-neurologische kliniek kunnen beginnen. De opvol-

2. Vaststelling van hoofdstuk VI (Departement van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen) der Rijksbegroting voor 1938.

(Barge)

ger van prof. Jelgersma was inmiddels benoemd. In 1932 echter zaten wij reeds midden in de groote crisis en was het aanmerkelijk, dat de afbouw dezer kliniek moest worden uitgesteld.

Mijnheer de Voorzitter! Ik weet, dat mijn verhaal eentonig is, en als u mij vraagt, waarom ik de Kamer lastig val met zooveel details, dan antwoord ik u, dat dit waarlijk niet is om een eenvoudig Rechthabereitje, maar wel om te voorkomen, dat zich om het Leidsch Academisch Ziekenhuis nog meer legenden weven dan er reeds in omloop zijn en bovendien, omdat men zich naar aanleiding van de woorden van den Minister te Leiden hoogst onbehaaglijk voelt.

In de woorden van den Minister n.l. wordt m. i. niet onduidelijk te verstaan gegeven, dat de afwerking der psychiatrisch-neurologische kliniek, welk gebouw reeds minstens 10 à 12 jaar, zoo niet langer bestaat, zou vallen buiten het bovengenoemde bezuinigingsplan 1923, m. a. w. reeds toen zou zijn besloten, dit gebouw niet af te werken en wij hebben gezien dat dit onjuist is.

De hierdoor gewekte onrust is des te grooter, waar men uit de Memorie van Toelichting van deze begroting den indruk krijgt, dat de maatregel, die thans op deze begroting voor de psychiatrie en neurologie te Leiden wordt voorgesteld, bedoeld is als blijvende toestand. De Minister spreekt zelfs van een bevredigende oplossing.

Indien, Mijnheer de Voorzitter, de Minister naar aanleiding hiervan zou willen opmerken, dat deze maatregel toch genomen wordt met instemming van de faculteit en van den betrokken hoogleeraar prof. Carp, dan zou ik hierop willen antwoorden, dat deze instemming is afgeperst door het Regeeringsalternatief: dit of niets. En nu mag men toch waarlijk het een hoogleeraar, die zeven jaren na zijn benoeming nog altijd moet wachten op hetgeen bij zijn benoeming onmiddellijk zou worden begonnen, een hoogleeraar bovendien, die nog altijd moet werken in omstandigheden, die in 1909, nu welhaast 30 jaren geleden, reeds als ten eenenmale onvoldoende werden beschouwd, niet kwalijk nemen, dat hij, eindelijk murw geworden door het eindeloos wachten, ten slotte zegt: in 's hemelsnaam, dan maar liever iets, dan niets! En wat is dit iets, Mijnheer de Voorzitter, dit iets, dat thans aan de geneeskundige faculteit te Leiden geboden wordt? Is het werkelijk iets? De Minister noemt het met eenige voldaanheid een bevredigende oplossing. Ik zou willen zeggen: het is nauwelijks iets.

De hoogleeraar in de psychiatrie krijgt de beschikking over 20 bedden, de lector in de neurologie krijgt de beschikking eveneens over 20 bedden. De eerste blijft ondergebracht in het gemeentelijk krankzinnigengesticht Endegeest, dat op niet onaanzienlijken afstand van en geheel buiten het Academisch Ziekenhuis ligt. De laatste wordt gelogeerd in eenige localiteiten der chirurgische kliniek, op verre afstand van de psychiatrie, zoodat de beide zoo nauw verwante vakken plaatselijk geheel gescheiden zijn.

Hoe uiterst gering dit aantal bedden is, moge blijken uit een vergelijking met de overige universiteiten in ons land.

Beschikbaar zijn: in Utrecht, voor de psychiatrie 70 en voor de neurologie 85 bedden, totaal 155; in Groningen, voor de psychiatrie 70 en voor de neurologie 60 bedden, totaal 130; in Amsterdam, voor de psychiatrie 120 en voor de neurologie 70 bedden, totaal 190; in Leiden, voor de psychiatrie 20 en voor de neurologie 20, totaal 40.

Als men nu weet, dat het aantal medische studenten in Leiden het grootst is, en zeker bijna dubbel zoo groot als in Groningen, dan aarzel ik niet hier openlijk te zeggen, dat ik den toestand in Leiden beschamend vind en ergerlijk.

Behalve uit deze vergelijking met het voorhanden aantal bedden aan de andere universiteiten, blijkt ook nog uit het volgende, hoe onmogelijk weinig de Minister met den voorgestelden maatregel aan de Leidsche psychiatrie en neurologie ter beschikking stelt.

Toen in 1909 de thans nog steeds onafgewerkte kliniek voor psychiatrie en neurologie werd ontworpen, had de Leidsche universiteit 50 studenten in de geneeskunde per jaar. Men heeft toen deze kliniek geprojecteerd voor een tijd, waarin het aantal medische studenten per jaar zou gestegen zijn tot 75, en de

kliniek zou ruimte geven voor pl.m. 40 psychiatrische en pl.m. 40 neurologische bedden. Dit project is destijds, laat men dit niet vergeten, goedgekeurd door de faculteit, door het college van curatoren, door de Regeering en door de Staten-Generaal. Thans, bijna 30 jaren later, heeft de Leidsche universiteit reeds jaren gekend niet van 50, niet van 75, maar van 185 en 187 voor de eerste maal ingeschreven medici en het aantal blijkt zich voorloopig rond de 160 te stabiliseeren. Ofschoon dus de Leidsche psychiatrisch-neurologische kliniek, als zij naar het plan-1909 zou zijn afgewerkt, thans reeds tweemaal te klein zou blijken, vindt de Minister 20 psychiatrische en 20 neurologische bedden een bevredigende oplossing en noemt hij ergens in de stukken den opzet van 1909 zeer ruim.

Mijnheer de Voorzitter! Ik kan zoiets met den besten wil niet begrijpen.

En nu zegge de Minister niet: ja, maar de psychiatrie heeft niet overal even goed vertegenwoordigd te zijn, want dan geef ik hem ten antwoord, dat de Leidsche universiteit de eerste in den lande was, die een hoogleeraar uitsluitend voor de psychiatrie en voor niets anders heeft gehad, en dat de Leidsche universiteit in 1920, toen haar de vraag werd voorgelegd, welk vak in de faculteit der geneeskunde bij de zoogenaamde rolverdeling in aanmerking moest komen om bijzonder te worden verzorgd, heeft geantwoord: de psychiatrie.

Maar al was dit niet zoo, Mijnheer de Voorzitter, dan blijft nog staan, dat de psychiatrie een van de zeer essentiële vakken is in de opleiding van den aanstaanden medicus. Het geesteslijden neemt zichtbaar toe. Ons land telt niet minder dan 45 krankzinnigengestichten met ruim 23 000 patiënten. Dit kan ook den Minister niet onbekend zijn, daarvoor staat diens verleden borg. Als bedienaar des Woords heeft Zijne Excellentie in het contact met geesteszwakken en geesteszieken zonder twijfel de ellende daarvan van zeer nabij leeren kennen. Als Minister van Sociale Zaken was hem de zorg voor de volksgezondheid toevertrouwd en thans als Minister van Onderwijs komt hij er weder op andere wijze mede in aanraking.

Bovendien heeft zich de psychiatrie in de laatste decennien op geheel andere wijze ontwikkeld dan vroeger verwacht kon worden. In vroeger tijd was zij in hoofdzaak gestichtspsychiatrie. Veel uitzicht, dat de gestichtsbehandeling belangrijke verbetering brengen zou voor de patiënten, was er niet. In den allerjongsten tijd zijn behandelingsmethoden ontdekt, die, voorloopig althans, groote verwachtingen wekken. Maar wat nog meer zegt, de aandacht van den psychiater heeft zich in den laatsten tijd bovenal gewend, niet zoozeer tot de gestichtspatiënten, de eigenlijke krankzinnigen, maar tot de in de maatschappij verblijvende lijdens aan neurosen, waarvan de tijdige herkenning en doelmatige behandeling ongelooflijk veel meer uitzicht bieden.

En als men nu weet, Mijnheer de Voorzitter, dat zeker de helft van de patiënten, die zich op het spreekuur van den gewonen huismedicus melden, geen lijdens zijn aan organische ziekten, maar neurotici, dan is toch wel duidelijk, dat tegenwoordig een grondige psychiatrische opleiding van den algemeenen medicus dringend noodzakelijk is en dat men een universiteit als de Leidsche, waar meer dan 1000 medische studenten zijn, waarvan er zeker 300 in de fase verkeerden, dat zij psychiatrisch onderwijs behoeven, niet met 20 bedden mag en kan afschepen en dan nog spreken van een bevredigende oplossing.

Men vraagt zich af, Mijnheer de Voorzitter, hoe het mogelijk is, dat een dergelijke wantoestand zoolang, 30 jaren liefst, kon worden gecontinueerd, zonder dat ooit van Regeeringswege een geluid werd vernomen, waaruit eenig besef voor het minderwaardige van den geschilderden toestand gebleken is. Natuurlijk denk ik er niet over dit alles te laden op de overigen krachtige schouders van den huidige bewindsman, hoewel Zijne Excellentie door den door hem voorgestelden gebrekkigen, voorloopigen noodmaatregel een bevredigende oplossing te noemen, in mijn oogen zwaar heeft gezondigd. Veel eer zoek ik naar oorzaken voor den passieven weerstand ten Departemente en naar een verklaring voor het volslagen gemis van betoonde belangstelling en besef van den toestand.

2. Vaststelling van hoofdstuk VI (Departement van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen) der Rijksbegroting voor 1938.

(Barge)

Nu houd ik er in het algemeen niet van geruchten te mengen in een gedachtenwisseling als deze, maar waar deze zaak mij zoo scheef lijkt te liggen, kan ik het niet vermijden. Ik heb nl. wel eens hooren verluiden, dat de stichting van een behoorlijke psychiatrisch-neurologische kliniek aan de Leidsche universiteit wordt geremd en tegengewerkt door andere instanties. Met name worden genoemd het gemeentebestuur van Leiden, het provinciaal bestuur van Zuidholland en zelfs het Ministerie van Binnenlandsche Zaken. Het motief hiertoe zou hierin gelegen zijn, dat men van een academische psychiatrisch-neurologische kliniek te Leiden ernstig nadeel verwacht voor het gemeentelijk krankzinnigengesticht Endegeest.

Of deze geruchten waarheid bevatten, weet ik niet; ik kan het bevestigen noch ontkennen. Maar wel weet ik, dat, als het waar is, hier sprake moet zijn van groot gemis van inzicht. Vooropstaat daarbij het haast niet uit te roeien misverstand, dat een psychiatrische kliniek hetzelfde zou zijn als een krankzinnigengesticht. Nu is niets minder waar. Een psychiatrische kliniek is een observatie-inrichting, een doorgangshuis, waarin krankzinnigen, die gestichtsverpleging behoeven, niet thuisbehooren, en als zij er in belanden, zoo snel mogelijk naar een krankzinnigengesticht worden geëvacueerd.

Ten tweede is er de veronderstelling, dat een academische psychiatrische kliniek schade zou toebrengen aan een in de omgeving daarvan gelegen krankzinnigengesticht. Als dat werkelijk waar was, waarom heeft deze overweging dan niet gegolden te Utrecht? Daar ter plaatse toch bevindt zich in de stad het zoogenaamd Binnengasthuis, een inrichting voor geesteszieken, en onder den rook der stad, in den Dolder, bevindt zich eveneens een groot gesticht. Te zamen vormen deze beide de bekende Willem Arntszstichting met meer dan 1300 patiënten. Is dit een beletsel gebleken voor het stichten van een psychiatrisch-neurologische kliniek aan de Rijksuniversiteit te Utrecht met 70 psychiatrische bedden? Gelukkig niet.

Heeft de Willem Arntszstichting hiervan eenig nadeel ondervonden? Evenmin. Het tegendeel is waar; een academische kliniek trekt natuurlijk altijd patiënten, dat is bekend genoeg. Maar juist dit feit is voordelig voor een naburig krankzinnigengesticht, want ingeval gestichtsverpleging noodig is, worden de patiënten uit de academische kliniek naar het naburig krankzinnigengesticht geëvacueerd, zoodat de academische kliniek een voedingsbron is voor het gesticht. Eenig argument tegen de stichting eener behoorlijke psychiatrisch-neurologische kliniek aan de Rijksuniversiteit te Leiden kan dus in de aanwezigheid van het gesticht te Endegeest onmogelijk gelegen zijn. Dit kan er alleen maar voordeel van hebben.

Als de Minister mij nu na dit alles zou vragen, Mijnheer de Voorzitter: maar wat wilt ge nu eigenlijk?, dan zou ik Zijne Excellentie daarop het navolgende willen antwoorden.

Natuurlijk wil ik uiteindelijk, dat de te Leiden al 12 jaren staande kliniekromp wordt afgebouwd en ingericht en dat daarin ten behoeve van psychiatrie en neurologie het maximum aantal bedden wordt geplaatst, dat bij de bestaande ruimte mogelijk is.

Ik weet, Mijnheer de Voorzitter, dat ik, als ik dit vraag, ten antwoord krijg: er is geen geld, en daarom vraag ik het niet. In de beide Kamers immers zwicht men voor dit argument.

Daarom, Mijnheer de Voorzitter, vraag ik wat anders. Ik zou willen vragen:

1°. Erkennen door den Minister van het feit, dat in het bezuinigingsplan 1923 de afbouw der psychiatrisch-neurologische kliniek was opgenomen en dat dus het niet voltooid zijn daarvan niet het gevolg was van dat plan, maar van de om welke reden dan ook te langzame werkwijze van den Rijksgebouwendienst.

2°. Verklaring van den Minister, dat de toestand van de Leidsche psychiatrie ook na uitvoering van hetgeen thans in deze begroting door hem wordt voorgesteld, ten eenenmale onvoldoende is.

3°. Verzekering van den Minister, dat de uitvoering van hetgeen thans is voorgesteld op geen enkele wijze praepjudiceert op den toekomstigen afbouw van het gebouw X in zijn geheel voor de psychiatrie en de neurologie, en dat deze afwerking zal

(Barge e.a.)

worden begonnen, zoodra het financieel maar eenigszins mogelijk is.

Ik hoop, Mijnheer de Voorzitter, dat de Minister niet den indruk krijgt, als zou ik pogen Zijne Excellentie eeuwig bindende besluiten af te persen. Ik verklaar zoo noodig gaarne, dat dit geenszins mijn bedoeling is. Ik tracht alleen te bereiken, dat de in het verloop van 80 jaar ten aanzien van de Leidsche psychiatrie en neurologie ontstane onbehaaglijke sfeer van continueele teleurstelling en dientengevolge noodzakelijk zinkend vertrouwen wat op te klaren.

Als de Voorzitter het mij toestaat, zou ik, ook al is dit onderwerp practisch uit de begroting gelicht, nog in twee minuten mijn standpunt in zake de spelling willen aangeven.

De Voorzitter: U mag ook uren er over spreken.

De heer Barge: Ik zou het niet graag willen, Mijnheer de Voorzitter, ik zou het ook niet kunnen.

Ik ben persoonlijk sterk gehecht aan de spelling de Vries en te Winkel en betreurt het daarom zeer, indien deze zal moeten verdwijnen. Ik weet mij zelf echter volkomen ondeskundig en zal mij dus met de eventueele wijziging als zoodanig niet inlaten.

Van het allerhoogste belang in deze aangelegenheid lijkt mij evenwel, dat wij het met België over de voor te nemen wijziging in ieder opzicht eens zijn en er vooral niet op speculeeren, dat België „wel zal volgen”. Deze speculatie en de openlijke uiting daarvan lijkt mij onbehoorlijk tegenover onze taal- en stamgenooten en bovendien gevaarlijk. Ons Nederlandsche taalgebied is niet groot. Laat ons vóór alles er voor waken, dat het kleine aaneengesloten gebied, dat Nederland en België vormen, de eenheid van taal bewaart óók in de schrijfwijze. Geringe afwijkingen en verschillen op dit gebied kunnen het begin vormen van een differentiatie en vervreemding, die, eenmaal ingezet, moeilijk meer te stuiten is. Moge Zuid-Afrika in dit opzicht ons een waarschuwing zijn.

De heer de Rijke: Mijnheer de Voorzitter! Met de circa 150 miljoen gulden, die het Rijk per jaar besteedt, plus de circa 60 miljoen van de gemeenten, plus de subsidies van provinciën en de bedragen van particuliere zijde, dus bij elkaar ver over de 200 miljoen, zou men in Nederland een behoorlijke volksovoeding verwachten.

Een buitenstaander, die zou hooren van de bedragen, die hier worden besteed, zou verbaasd zijn over de klachten, geuit in het Voorloopig Verslag van deze Kamer en de verzuchtingen van den Minister in de Memorie van Antwoord. Tal van wenschen en grieven, waaronder zeer ernstige, worden geuit en telkens antwoordt de Regeering: „Het spijt ons, wij hebben geen geld; wij moeten roeien met de riemen, die wij hebben.”

Een ernstige klacht is b. v., dat volledig bevoegde leerkrachten dienst moeten doen als kweekeling met akte, op een salaris, dat men eenvoudig niet hardop kan zeggen zonder te blozen.

Een tweede klacht is, dat het aantal leerlingen per klas veel te hoog wordt opgevoerd. Een docent van middelmatig talent kan niet goed lager of middelbaar onderwijs geven aan een te groote klas. De zwakkere leerlingen raken blijvend achterop en de knappe kinderen gaan zich vervelen. Ook zijn de lokalen niet gebouwd voor zulke klassen, waardoor sommige leerlingen vlak bij deuren en ramen en andere vlak bij kachels of radiatoren moeten zitten. Het is in zulke lokalen óf bedompt, óf het is er koud.

Een derde klacht is, dat de organisatie van ons onderwijs zóó ingewikkeld is geworden, dat niemand er den weg meer in kan vinden en dat b. v. de wet op het lager onderwijs eenvoudig onleesbaar is geworden.

Een vierde klacht is de overlading van leerstof. Ik heb een brief ontvangen van een leeraar bij het middelbaar onderwijs, waarin op treffend juiste wijze uiteengezet worden de bezwaren, welke ik ook zie, in die overlading van het onderwijs. Ik wil